

Dragica Haramija
Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta

MLADINSKA PROZA MARKA KRAVOSA

Marko Kravos (1943) je slovenski književnik iz Trsta, ki piše poezijo, prozo in esejistiko in prevaja iz različnih jezikov. Diplomiral je iz slavistike in se posvetil založniški dejavnosti v Trstu, bil predavatelj na Univerzi v Trstu, potem svobodni književnik. Je član Društva slovenskih pisateljev in PEN. Prejel je nagrado Prešernovega sklada (1982) in italijansko državno nagrado Astrolabio d'oro za poezijo (2000). Njegova dela so prevedena v 19 jezikov, objavljena so v revijah, samostojnih zbirkah in antologijah. V mladinski književnosti se avtor posveča predvsem preoblikovanju folklornih motivov in likov, ki v avtorski pravljici ponovno zaživijo, sodobni umetni pravljici in kratki realistični spominski prozi. V prispevku bodo natančneje predstavljena vsa Kravosova mladinska dela, ki so izšla v knjižni obliki.

Marko Kravos (1943) is a Slovene writer from Trieste, writing poetry, prose and essays, as well as translating from different languages. He graduated from Slavic languages, was a publisher in Trieste, lecturer at the University of Trieste and presently a freelance writer. He is a member of PEN and of the Association of Slovene writers. He is a winner of the Prešeren's Fund Award (1982) and of the Italian state award Astrolabio d'oro for poetry (2000). His works – translated into 19 languages – are published in magazines, poetry collections and anthologies.

As a children's literature author, Kravos is mostly focused on transformation of folklore motives and characters, assuming a new life in contemporary artificial fairy tale and short realistic memory prose. The article brings a detailed presentation of his entire children's literature, published in a literary form.

*Kot na vrtu: na bel list najprej posadiš črko **b**. Eh, potem moraš zalivati z **e**-ji.
Dodaš ščepec soli ali sladkorja, po okusu. Nato še potrdiš s prijaznim **da**,
in že je pred tabo napisana **b e s e d a**.*

(Kravos 2005: 24)

1 Uvod

Marko Kravos (rojen 16. 5. 1943 v Montecalvo Irpino), slovenski pesnik iz Trsta, se je rodil med drugo svetovno vojno v južni Italiji, ko sta bila starša v konfinaciji. Po vojni so živeli pri Svetem Ivanu v Trstu. O svojem življenju je precej natančno govoril v intervjuju, ki je objavljen v njegovem mladinskem delu *Trst* v

Žepu. Diplomiral je iz slavistike in se posvetil založniški dejavnosti v Trstu, bil predavatelj na Univerzi v Trstu, potem svobodni književnik, zdaj je upokojen. Je član Društva slovenskih pisateljev in mednarodne pisateljske organizacije PEN, med leti 1996 in 2000 je bil predsednik slovenskega centra PEN.

Piše poezijo (izdal je osemnajst pesniških zbirk za odrasle),¹ prozo za odrasle² in otroke. Prevaja iz italijanščine, hrvaščine in španščine.³

Kravos je prejel leta 1982 nagrado Prešernovega sklada za pesniško zbirko *Tretje oko* in italijansko državno nagrado Astrolabio d'oro za poezijo v letu 2000. Njegova dela so prevedena v devetnajst jezikov in objavljena v revijah, samostoj-

¹ **Knjižne izdaje poezije za odrasle:** *Trinajst*: skupinski almanah, Ljubljana: samozaložba, 1966. *Pesem*. Maribor: Obzorja, 1969. *Trikotno jadro*. Trst-Koper: Lipa in ZTT, 1972. *Obute in bose*. Trst-Koper: Lipa in ZTT, 1976. *Paralele*. Trst: samozaložba, 1977 (z grafikami M. Kravosa). *Tretje oko*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1979 (spremna beseda Taras Kermauner). *Napisi in nadpisi*. Trst: samozaložba, 1984. *V znamenju škržata*. Trst: ZTT, 1985. *Sredozemlje*. Trst: Galerija TK, 1986 in 1988 (šestjezična izdaja: slov.-ital.-hrv.-franc.-nem.-angl. z grafiko Franka Vecchietta, spremni esej Matjaž Kmecl). *Ko so nageljni dišali*. Ljubljana: Prešernova družba, 1988 (ilustracije Klavdij Palčič). *Obzorje in sled*. Ljubljana: Državna založba, 1992. *Sredi zemlje Sredozemlje*. Ljubljana: Mihelač, 1993 (izbor in spremna beseda ob avtorjevi petdesetletnici Tone Pavček). *Il richiamo del cuculo*. Udine: Campanotto, 1994 (*Kukavičji klic*, izbor v italijanščini, spremna beseda Elvio Guagnini). *Krompir na srcu*. Maribor: Obzorja, 1996. *Vreme za pesna – Vreme za pesem*. Skopje, Melbourne: Matica makedonska, 1998 (izbor v makedonščini in slov.). *Jazonova sled – Le tracce di Giasone – Jazonov trag*, Milano: Hefti, cop., 2000 (pesnitev, trojezična izdaja: v italijanščini, hrvaščini in v izvorniku, spremna beseda Ernestina Pellegrini). *Sui due piedi*. Milano: En plein officina, 2001. *Potr kaj na žaro*. Grosuplje: Mondena, 2001 (epske pesnitve, spremna beseda Boris Paternu). *Ljube/zenske*. Ljubljana: Knjižna zadruga, 2003.

² **Proza za odrasle:** *Kratki časi – Trst iz žabje perspektive*. Ljubljana: Knjižna zadruga, 1999 (črtice; spremna beseda Pavel Fonda). *U kratkim hlačicama*, Buzet: Reprezent, 2002 (v hrv. prev. Sanja Širec, spremna beseda Tonko Maroevič).

³ **Prevodi v samostojnih knjižnih izdajah:** Luciano Morandini: *Zlati slanik – L'aringa d'oro*, iz ital. prev. M. K. Trst-Koper: Pesniški list 21, 1974. Renato Quaglia: *Baside – Besede*, iz rezijanščine prev. M. K. Trst: Založništvo tržaškega tiska, Ljubljana: ADIT, 1985. Slavko Mihalič: *Petrica Kerempuh*, iz hrv. prevedel in spremno besedo napisal M. K.; Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1985. Scipio Slataper: *Moj Kras*, iz ital., s spremno bio-bibliografsko beležko, Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1988. Mjuta Povasnica: *Zimska pravljica*, pravljčna zgodba, iz beneškega narečja prevedel M. K. Trst: Založništvo tržaškega tiska: 1990. Michele Obit: *Per certi versi – Po drugi strani*, dvojezična zbirka poezije, iz ital. prev. M. K., Vittorio Veneto: H. Kellermann, 1995. *V tem strašnem času*, antologija sodobne hrvaške lirike. 11 avtorjev, iz hrv. prevedel M. K., Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995. Loredana Bogliun: *La Peicia*, zbirka poezije: italijanska, it. narečna, hrv. in slov. izdaja; v slov. prevedel M. K., Milano: Hefti, 1996. Elio Vittorini: *Moja vojna* (La mia guerra), prevedel in spremno besedo napisal M. K., Gorica: Kinoatelj, 2001. Juan Octavio Prenz: *Libertades minimas – Prostodušne malenkosti*, prevod iz španščine in spremni esej M. K., Grosuplje: Mondena, 2003. *Di sale sole e di altre parole – Iz soli in sonca in drugih besed; la nuova generazione in poesia a Trieste: nova generacija v tržaški poeziji*: Kenka Lekovič, Gaetano Longo, Mary Barbara Tolusso, Lisa Deiuri, Umberto Mangani, Christian Sinicco, Luigi Nacci. Iz ital. prev. M. K., Trst: ZTT = EST, 2004. Roberto Dedenaro: *Plastične pregrade, ključevalno cvetličenje – Sintetiche siepi, ostinate inflorescenze*, iz ital. prev. z drugimi prevajalci ter spremno besedo napisal M. K., 2007.

nih zbirkah in antologijah.⁴ Jože Pogačnik je zapisal, da se je »Kravos usmeril v ustvarjanje človečnosti nasproti alienaciji, ki razkraja življenje.« (Pogačnik 2001: 378).⁵

Kot književnik je Kravos nastopal po številnih krajih Slovenije in Italije, v Zagrebu, Pulju, Beogradu, Skopju, Sarajevu, Ohridu, Budimpešti, Luganu, Tübingenu, Celovcu, Gradcu, na Dunaju, v Parizu, Pragi, Moskvi, Peterburgu, Tbilisiju, Santiagu da Compostella, Guadalajari.

O njegovem delu so pisali: Martin Jevnikar, Denis Poniž, Taras Kermauner, Tone Pavček, Boris Paternu, Marija Pirjevec, Carmela Fratantonio, Elvio Guagnini, Luciano Morandini, Ernestina Pellegrini, Juan Octavio Prenz, Tonko Maroević, Igor Grdina, Livio Sossi, Igor Saksida. S stališča mladinske književnosti doslej Kravos ni doživel natančnejše obravnave, so pa zelo tehtne spremne besede v nekaterih njegovih mladinskih besedilih (napisali so jih Saksida, Pavček, Ilich, Sossi). Zanimivo je, da je avtorjevo ustvarjanje za odrasle usmerjeno predvsem v poezijo, v mladinski književnosti pa ustvarja predvsem kratka prozna realistična in pravljica besedila, piše radijske igre za otroke, napisal je tudi eno lutkovno igro za otroke. V članku bo natančneje predstavljeno avtorjevo prozno ustvarjanje za otroke, ki je izšlo v knjižnih izdajah (besedila iz revijalnega tiska niso upoštevana), torej devet samostojnih knjig – oblikovno (razen ene) sodijo med slikanice in ilustrirane knjige – in objava v antologiji izvirne kratke proze.

2 Bibliografija mladinskih del Marka Kravosa

Tri pravljice: ena sladka ena rahla, ena skoraj modra. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1991. Delo je prevedeno v italijanščino: *Tre favole: una dolce, una soffice ed una quasi azzurra.* Trieste: Editoriale Stampa Triestina, 1991 (prevod Paola Lucchesi). V obeh izdajah ilustracije Klavdija Palčiča.

Začarani grad. Trst: Samozaložba, 1993. Ponatis: Maribor: Založba Obzorja, 2001. Spremnna beseda Igor Saksida. V prvi izdaji ilustracije Klavdija Palčiča, v drugi Marjana Mančka. Delo je prevedeno v italijanščino: *Il castello incantato.* Reggio Calabria: Falzea, cop., 2003 (prevod Darja Betocchi). Ilustracije Marjan Manček. V priredbi avtorja je bila objavljena tudi radijska igra z naslovom *Začarani grad*, Ljubljana: Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, 1993.

⁴ Avtor med nemladinskimi besedili izpostavlja tri: »Izmed svojih šestnajstih pesniških zbirk bi omenil tri (tri – so lepe reči, pravimo!): zbirka *Tretje oko* iz leta 1982 je prejela malo Prešernovo nagrado, *Obzorje in sledi* je izšla leta 1993, v njej so tudi epska pesnitev o Jazonu in sprehajalne Desetnice, kar imam za najbolj »korenjaško« v svojem pesništvu; izbor mojih ljubezenskih pa je izšel v miniatarki *Ljubezenske* leta 2003.« (Kravos 2006a: 103).

⁵ Pogačnik dalje navaja: »Njegovo pesništvo je osredotočeno na intuitivna stanja, feminilne teme, zato govori o človeškem sožitju, prijateljski bližini, ognjišču, toplini in domu. Svoje pesniško občutje vzporeja in utemeljuje v znanih svetovnih arhetipih in simbolih (krščanskega, antičnega ali mitičnega izročila), v zbirki *Ko so nagejlni dišali* (1988) pa se je oprl na leksikalne in melodične vrednote ljudske poezije. Njegove teme so ljubezenske, krajinske, refleksivne in aktualistične, veliko jih izvira iz problematike tržaškega zamejstva (na primer *Tretje oko*, 1979).« (Pogačnik 2001: 378).

Male zgodbe iz velikega življenja Bineta Brrvinca. Ljubljana: DZS, 1994. Ilustracije Bori Zupančič. Izšla je tudi zvočna kasetna z naslovom *Mravljinc Bine Brrvinc in njegove zgodbe*. Ljubljana: Adit, 1993.

Ko je Zemlja še rasla. Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva založba, 1996. Delo je prevedeno v nemščino: *Als die Erde noch klein war*. Klagenfurt, Ljubljana, Wien: Mohorjeva = Hermagoras, cop., 2000 (prevod Fabjan Hafner). Delo je prevedeno v italijanščino: *Quando la terra cresceva ancora*. San Canzian d'Isonzo (Go): Consorzio culturale del Manfalconese, Klagenfurt = Celovec: Mohorjeva založba, 2001 (prevod Patrizia Vascotto). V vseh treh izdajah ilustracije Klavdija Palčiča.

Hudič iz kravjega jajca in druge mastne zgodbe. Ljubljana: Sanjska knjiga, 1996. Ilustriral Klavdij Palčič. V knjižni izdaji je pred tem izšla radijska igra z naslovom *Hudič iz kravjega jajca*. Ljubljana: Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, 1993.

Zlati rog. Revija Galeb; Čedad: Zadruga Novi Matajur, 2002. Spremnna beseda Tone Pavček. Delo je prevedeno v italijanščino: *Il corno d'oro*. Rivista Galeb, Cividale: Soc. coop. Novi Matajur, 2003 (prevod Patrizia Vascotto). V obeh izdajah ilustracije Klavdija Palčiča. Prvo objavo v knjižni obliki je pravljica doživela v zbirki poezije za odrasle *Korompir na srcu, pesmi z zlatim rogom*. Maribor: Obzorja, 1996.

Škrip Škrip Škrap nagaja rad. Revija Galeb; Čedad: Zadruga Novi Matajur, 2004. Ilustracije Alenka Sottler.

Podkovani zajec in modra oslica. Revija Galeb; Čedad: Zadruga Novi Matajur, 2005. Spremnna beseda Tone Pavček. Ilustracije Adriano Janežič.

Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka dol. Ljubljana: DZS, 2006. Spremnna beseda in pogovor z avtorjem Iztok Ilich. Ilustracije Klavdij Palčič. Fotografije iz avtorjevega arhiva.

Geniji skrivaj. V: *Geniji: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze*. Dragica Haramija (ur.), Ljubljana: Genija, 2006, 31–50.

Pri bibliografiji Marka Kravosa je potrebno upoštevati tudi besedila, ki jih je napisal ali iz svojih del priredil za druge medije:

Lutkovna predstava: *Male zgodbe ... Bineta Brrvinca* (otroška igra z lutkami, izvedlo Slovensko stalno gledališče v Trstu v sezoni 1998/99, posnela in predvajala TV RAI v Trstu 2001).

Radijske igre: Radio Trst in Radio Slovenija v Ljubljani sta izvedla sedem Kravosovih radijskih iger za otroke: *Govoreča žogica*, izv. 1972; *Začarani grad*, izv. 1993; *Deček s piščalko*, izv. 1994, *Hudič iz kravjega jajca*, izv. 1994, *Zlati rog*, izv. 1995; *Škrip Škrap in krona neumnosti*, izv. 1997; *Lunino jajce iz Postojnske jame*, izv. aprila 2000; *Zlato runo – slovenska vrata v svet*, izv. februarja 2002.

3 Otroška in mladinska proza Marka Kravosa

3.1 Tri pravljice: ena sladka, ena rahla, ena skoraj modra

Že naslov nakazuje, da so v knjigi objavljene tri pravljice: *Deček s piščalko*, *Tinčkov beli nagelj* in *Potepinski metulji*, »neobičajen in prijetno izzivalen je

podnaslov izdaje, ki vsako od treh pripovedi na poseben način obeleži.« (Blezza Picherle 1994: 59). Gre za zbirko treh poetičnih pravljic, ki so časovno umeščene v čas pred rojstvom in v najzgodnejšega leta Martinovega⁶ otroštva. Čeprav sodijo te pravljice strukturno-morfološko med sodobne umetne pravljice z otrokom kot glavnim literarnim likom,⁷ v vseh treh je namreč glavni lik Martin (ob tem še sinonimna raba imena Martinček, Tinček, Tine in dojenček, fantek), je začetek prve pravljice postavljen izven konteksta sodobnega časa,⁸ v čas pred časom, torej v čas pred rojstvom, kar je nakazano s tem, da je v kraju brez časa živel fantek brez imena: »Ime dobi namreč vsakdo šele, ko se okrog njega premakne čas.« (Kravos 1991: 6). Martin se že v času pred rojstvom razume z živalmi, jih ima rad, enako topel je njegov odnos do živali tudi po rojstvu. Stranski literarni liki so predvsem živali (pred rojstvom martinček, po njem dobi Martin ime, črni kos, rdeča riba, po rojstvu pa mravlja, slon, lisica, ptič, riba, metulji), vse živali so personificirane. Dobro so do Martina, ker je tudi on prijazen in dober do njih. Skrajno pozitiven odnos otroka in živali je v slovenski otroški umetni književnosti znan že od Levstikovega Vidka naprej, motiv pa je poznan tudi iz folklornega slovstva. Lik vile, ta je z Martinom še pred rojstvom, ustreza mitični podobi rojenice, ki pomaga otroku na pot rojevanja. Piščal, s katero Martin priključuje svoje lastno rojstvo, je simbol stika z magičnim. Simbolno namreč lahko govorimo o »nadnaravnih lastnostih zvoka, ki jih daje piščal. V njenem zvoku se rodijo rahel veter, pisani oblaki, predvsem pa feniksi ...« (Chevalier-Gheerbrant 1993: 457), s pomočjo zvoka piščali se rodi otrok.

3.2 Začarani grad

Začarani grad je avtorska pravljica, čeprav površinsko deluje kot folklorna, v njej so namreč očitne nekatere temeljne značilnosti in postopki folklorne pravljice:⁹ glavni lik, Ivek, je tretji sin, je kratke pameti in pošten. Zaplet se začne, ko starejša brata spodita Iveka od doma, ta pa se v zapuščenem gradu sreča z okostnjaki. Ti mu zastavijo tri naloge, v treh nočeh vse uspešno reši. Po folklornem vzorcu sledi srečen konec, ta je najpogosteje ovenčan s poroko, tipičen zaključek je tudi v Kravosovi zgodbi. Sam pravljичni vzorec preseže avtor z inovativnostjo, ta pa

»se kaže predvsem v nenavadnem obešenjaškem humorju, ki ga je sicer mogoče zaslediti v klasičnih pravljicah, v sodobnih pa ni prav pogost. Druga opazna značilnost je obrat pravljice k sebi: pravljičar Ivek v *Začaranem gradu* pripoveduje svojo zgodbo, kar pomeni, da pravljica samo sebe »komentira«. (Saksida 2001: 29).

⁶ Avtor piše: »Martin je res moj sin. Rojen je 12. 6. 1990, tako da je res botroval, še pred svojim rojstvom, k mojemu ustvarjanju za otroke.« (Kravos: iz osebne korespondence, 5. 5. 2007).

⁷ Termin sodobna umetna pravljica pojmuje na način, kot ga je utemeljila Marjana Kobe v študiji *Sodobna pravljica*, le-ta je izhajala v reviji *Otrok in knjiga* v štirih številkah, in sicer v št. 47, 48, 49, 50.

⁸ »Bilo je v krajih, kjer čas ne teče, ampak še spi. /.../ Tam je čas čakal na svojo uro.« (Kravos 1991, 5).

⁹ »Začarani grad je nastal na osnovi drobca, ki sem ga slišal iz očetovih ust o okostnjakih, ki jim kosti padajo iz kašče – podstrešja ob spraševanju Vržem? in odgovoru Vrzi! Precej potem, ko je bila zgodba maja 1993 že objavljena, sem ta pravljичni motiv opazil v zapisih več otrok v šolskem glasilu Osnovne šole Dolina.« (Kravos: iz osebne korespondence, 5. 5. 2007).

Kravos vpleta v besedilo tudi dva folklorna obrazca,¹⁰ ta sta seveda spet njegovo avtorsko delo, in sicer (iz)rek (*od zeljnate glave do kraljične Zale*) in zagovor,¹¹ s katerim ob točno določeni uri – vendar s pomočjo živega človeka, Iveka – okostnjaki oživijo. Smrtnjakov se Ivek zaradi svoje poštenosti in dobrote¹² ne boji, pozneje, ko mu podarijo pamet, je sicer še vedno prijazen, vendar jih s pametjo premaga in si zaželi pravo željo (kraljično Zalo), ki se mu tudi uresniči. V pravljici je omenjen magični predmet, piščal, njen zvok seže do onostranstva in tako premaga okostnjake. Pri Kravosu se kaže dvojna vloga piščali: ta ima sposobnost priklicati nerojenega otroka v življenje (v knjigo *Tri pravljice*) ali pa njen zvok uroči plesalce, kar pomeni njihovo dokončno smrt (v knjigi *Začarani grad*), čeprav so okostnjaki seveda že mrtvi.

3.3 Male zgodbe iz velikega življenja Bineta Brrvinca

Knjigo sestavlja trinajst zgodb¹³ o življenju majhnega mravljince Bineta Brrvinca,¹⁴ zgodbe povezuje naslovni lik, ki so mu vsi dopovedovali, da sodi k manjši rasi, zato mu je dal pisatelj strašljivo ime Brrvinc (kot Brrrdavs), da bi se ga drugi vsaj majčkeno bali. Bine sicer živi v naravnem okolju, polnem najrazličnejših živali in rastlin, vendar so dogodivščine, ki jih doživlja, pravzaprav preslikava človeške družbe: živi v urejenem mravljišču, ki mu naenkrat postane preveč tesnobno, zato se odloči, da bo poiskal nov dom, pri čemer najprej ni preveč uspešen. V svojem življenju srečuje prijatelje/zaveznike in sovražnike. Ima polno nenavadnih, zabavnih domislic,¹⁵ je zelo radoveden, zato si ogleda svet pod morjem (ta mu ni bil všeč, ker morski psi niso privezani, zvezde ležijo na dnu in ne na nebu, najbolj ga je motila popolna tišina) in svet pod zemljo (v delu se srečamo s podzemljem dvakrat: prvič gre Bine na obisk k prijatelju deževniku Motovilčniku, kjer ugotovi, da je pod zemljo vse drugače: tam imajo za okrasje čebulice

¹⁰ Termin folklorni obrazci je uporabljen v pomenu, da so to »najmanjše in najkrajše oblike slovstvene folklore. /.../ za folklorne obrazce je značilno: kračina, ritmizirano podajanje, beseda ima prav pri različnih oblikah tega žanra največjo težo in pomen, uporabljajo jih (bolj ali manj) razpršeni posamezniki.« (Stanonik 1999: 75).

¹¹ Marija Stanonik pojasnjuje: »Zagovor je žanr slovstvene folklore, ki pri prenašanju zahteva veliko doslednost. Po stari veri je namreč učinkovit le tedaj, če se posredovano besedilo natanko drži predpisane predloge – kot to velja za vsa magična besedila sploh.« (Stanonik 1999: 83).

¹² Okostnjaki nimajo srca, zato se norčujejo, ko je Ivek v skrbeh, in mu govorijo: »Noben bog ne more vsem ustreči in tako urediti svet, da bi bilo dobro za vse. Kakšna sreča pa bi to bila, če bi bila porazdeljena malo sem malo tja. Sreče je premalo. Samo nekateri jo imajo. Potem pa že človeška zavist in škodoželjnost poskrbita, da tudi oni ostanejo brez nje.« (Kravos 2001: 16).

¹³ Naslovi zgodb so: *Pravo ime naredi junaka*, *Bine Brrvinc si poišče dom*, *Leteči Brrvinc*, *Binetova nesrečna ljubezen*, *Kamen-roža*, *V podmorskem svetu*, *Kako premagati slona*, *Kruto življenje*, *Obisk*, *Bine Brrvinc pri prednikih*, *Zakaj padajo žabe z neba*, *Čemu je burja na svetu*, *Bine Brrvinc postane kralj*.

¹⁴ Kravos v tem delu ne pojasni, da je brvinc pravzaprav narečni izraz za mravljo, piše pa o tem v delu *Trst v žepu* (Kravos 2006a: 28).

¹⁵ Npr. ko bi rad letel kot njegova prijateljica muha Žuža, po naključju zleze medvedu v nos in ko ta kihne, mravljiniec res leti po zraku. Njegovega komentarja o letenju, da je namreč »nerodno verjetno samo to, da moraš imeti vedno kakega medveda pri roki« (Kravos 1994: 12), najbrž ni potrebno posebej komentirati.

cvetov, korenje, redkvice, torej vse raste iz stropa; drugič gre k prednikom, kjer se sreča s smrtjo).¹⁶ Poanta prehajanja iz mravljinčjega (človeškega) sveta/okolja v podmorski in podzemeljski svet, je zelo plemenita: svetovi so sicer različni in čeprav se dotikajo drug drugega, so v vsakem drugačne navade, ki jih moramo sprejemati, to pa vodi k strpnosti. Motiv smrti in prednikov pojasni Binetu muren Čričič: »Ko se kdo v življenju preveč utruji, se odpravi počivat v podzemlje, na kraj sveta. Takrat postane prednik.« (Kravos 1994: 36). Brrvinc si ogleda tudi svet prednikov, deželo mrtvih, nekakšen mravljinčji Tartar, iz katerega se reši s pomočjo preje (Ariadnina nit) in bisera (simbol življenja in plodnosti). Bine postane kralj, ker je strpen, ker se je pripravljen venomer učiti, ker je pameten, ker sprejema raznolikost.

V svoji prikriti plasti temeljijo zgodbe Bineta Brrvinca na eksistencialnih temah, avtorjevem osebnem doživljajskem svetu in na njegovih estetsko-nazorskih pogledih.¹⁷

3.4 Ko je Zemlja še rasla

V knjigi je zbranih osem tematsko raznolikih kratkih zgodb (*Zgodovina ježev, Smešen je, kdor vse verjame, Veter in veverica, Kozja pamet, Ko gre pesek na pot, Voda in smrt, Ognjeni ptič in modra kača, Kaj je videla mušica*), ki bi jih, po vzoru folklorne književnosti, lahko poimenovali bajčne in razlagalne povedke. Avtor namreč opisuje nastanek Zemlje in razlaga različne pojave, npr. kako iz gozdnih ježev nastanejo kostanjeve ježice, morski ježki in posebne frizure; zakaj ne smemo verjeti vsega, kar je zapisano; kako je veter pokazal svojo moč, čeprav je neviden; o kozji (nes)pameti; o pesku in neskončnem številu njegovih oblik; zakaj se je voda, ki se boji smrti, zmeščala; kako je Zemlja rasla; o dogodkih v človeškem očesu, ki je za mušico ves njen svet. Motivacija besedil je pravljična, pogosto so zgodbe *povezane s svojim okoljem* (Stanonik 1999: 261), kar je ena od značilnosti povedke. Zapisane so kot pretresljive večne resnice, ki prihajajo iz *tihoga sveta* (kadar *hrupni svet* obmolkne), dimenzije tega sveta so drugačne, drugače teče tudi čas (npr. »to se je zgodilo davno predvčerajšnjim« (Kravos 1996a: 22)). Nekatere razlage (npr. kako iz ježev nastanejo druge bodičaste stvari) so prisrčno otroško naivne, nekatere komične (npr. tudi koze bi rade šle na morje, »saj si to danes privošči že vsaka krava« (Kravos 1996a: 12)), v vseh zgodbah pa avtor dosledno kaže drugačen pogled na okolje, v katerem živimo, drugačno videnje vedenjskih vzorcev literarnih likov in drugačen pogled na dimenzije, ki nas obkrožajo. Z relativiziranjem postanejo zgodbe – kljub humorju – zelo resne

¹⁶ Ob zanj ne preveč okusni hrani, s katero je bil Bine postrežen v podzemlju, pomisli, kaj neki jejo hiše: »Ker tudi one imajo usta in morajo stati pokonci. Če ne ješ, ne stojiš pokonci, ampak zležeš v zemljo.« (Kravos 1994: 35).

¹⁷ O tem je Kravos sam spregovoril v *Sodobnosti*, in sicer v zaglavju *Pisatelji o svojem delu* vzporeja Binetov pohod V podmorskem kraljestvu z Idilo – pravljičnim intermezzom v pesnitvi Jazonova sled. Tam pravi tudi: »... fantazija ni le eno od gibal za ustvarjanje, ni le bolj ali manj terapevtsko brskanje po nezavednih plasteh jaza ali beg pred realnostjo. V svoji otroški zvedavosti in igrivem, neobremenjenem pletenju zgodbe namreč jasneje vidi sestavine človekovega jaza in njegovo zgodbo: preteklo, sedanjo in njene nadaljnje zasuke v prihodnosti.« (Kravos 1994: 963).

in pretresljive, ker uspe Kravosu skozi otroško perspektivo razkriti, da ena sama večna resnica sploh ne obstaja.

3.5 Hudič iz kravjega jajca in druge mastne zgodbe

V slikanici je zbranih šest zgodb (*Hudič kravji*, *Zgodilo se je v vrtu*, *Ko se drevesa našemijo*, *Kruci*, *V davni davnini* in *Prepirljivi prsti*), ki se snovno-tematsko in oblikovno navezujejo na predhodno knjigo (*Ko je Zemlja še rasla*). Gre predvsem za komičen opis človeških lastnosti, ki je prikazan skozi optiko personificiranih živali. Že začetek prve zgodbe (»Krava Cilka ni bila več zadovoljna s svojim življenjem. Čez noč se je naučila tujih jezikov in se podala v svet.« (Kravos 1996b: 6)) nakazuje ironiziranje človeške stvarnosti, ki se skozi zgodbe še stopnjuje. Vzvišenost, prepirljivost, napadalnost¹⁸ pač niso pozitivne lastnosti, ki pa so – žal – v človeški družbi zelo pogoste. Zelo nazorno se Kravos postavi na stran otrok v zgodbi *Kruci*, v kateri skozi otroško perspektivo podaja kritiko odraslih:

Ti si srečno bitje (tako pravi fantek še nerojenemu Kruciju, ki izbira, kaj bi postal v življenju, op. Haramija), ker še lahko izbiraš. Jaz pa, ko sem zagledal prvo lepo mamó, sem takoj hotel postati sin. /.../ Vsi v šoli in doma mi samo nekaj naročajo ali prepovedujejo, tako da sploh ne vem, kako mi je. Živim, kot drugi hočejo. (Kravos 1996b: 14, 15).

Po Kravosu je težko biti otrok, težko je tudi biti Slovenec, kar opiše v zadnji zgodbi, katere tema je prepirljivost.

3.6 Zlati rog

Tudi v pravljici *Zlati rog* se, tako kot v *Začaranem gradu*, pojavlja vzorec folklorne pravljice, ki daje vtis starinskosti, kar je velika privlačnost tovrstnih Kravosovih del. Izmisлити si neke vrste zgodovinski navdih avtorju odlično uspe. Kraljevič Karman mora prinesiti kralju Solimandru Zlatorogov zlati rog, da bi se lahko poročil z njegovo hčerjo, kraljično Danico (imenuje jo tudi Dana). Naloga je seveda tako težka, da je Danin oče prepričan, kako bo Karman izgubil življenje, saj se še nihče ni vrnil s Sinjih gora, Zlatorogovega domovanja. Karmanu uspe rešiti vse težave ter zaradi vztrajnosti in dobrote pripelje zgodbo do srečnega konca: okrog sebe in Dane uspe Karman narediti zlati ris s koščkom Zlatorogovega roga, za en delček mu ga je zmanjkalo, tja položi križpotni kamen:

V hipu se je nad deželo razpela mavrica in zavladal je mir. Strašni boji med Zlatorogom in Solimandrom so se odtlej kazali le v menjavah dneva in teme, vročine in mraza, v luninih in sončnih menah. Njun uničevalni bes pa ni mogel k njima. Zlati ris je bil stena, trdna kot kristal, ki brani pred zlom in v katerem sije sreča. (Kravos 2002a: 33).

V pravljici se zvrsti cela paleta likov, ki Karmanu pomaga do srečnega konca (njegov konj, žerjav, Zlatorogova žena Hela), pomembna sta tudi dva črna pred-

¹⁸ Mestoma najbrž ironija presega razumevanje otroškega bralca/poslušalca, je pa zato toliko bolj zabavna za odraslega posrednika besedila: npr. v zgodbi *V davni davnini*, ko ženske z zvijačo premagajo (moške) napadalce in ti postanejo povsem krotki in po ženski logiki koristni, avtor zapiše, da so moški: »Na domačijah [...] povsem nadomestili veverice in štoklje, le še nabiranje medu od cveta na cvet jim dela težave. Včasih se še spomnijo nekdanjih navad in svobode in takrat grizejo okrog sebe kot divjaki.« (Kravos 1996b: 20).

meta (Zlatorogov¹⁹ rog in križpotni kamen²⁰). Karmanov konj in žerjav žrtvujejeta svoji življenji, da bi Karman uspešno rešil nalogo, Hela mu pomaga z nasveti in zvijačami: posredno mu razkrije, kakšen mora biti grad, ki ga Karman zida za Zlatoroga, splete mu srajco iz svoje volne (Hela se namreč vsakodnevno metamorfozira iz ženske v kozo in obratno). Z Zlatorogovo mitičnostjo se je ukvarjal Kravos tudi v drugih delih.²¹

3.7 Škrat Škrip Škrap nagaja rad

V knjigi je zbranih devet sodobnih umetnih pravljic (*Škrip Škrap in strašni čaj, Ostroviden in neviden, Zakaj so škrti majhni, Škrip Škrap v šoli, Svet na kvadrat, Škrip Škrap gre na vojsko, Hiša selivka, O steklenem in kamnitem gradu, Škratje in babje zgodbe*), katerih glavni literarni lik je škrat Škrip Škrap. Skozi zgodbe se razkrivajo njegova zunanost (star je 1200 let, je zelo majhen, ima dolgo brado, rdečo špičasto kapo, ki jo zamenja za modro, kadar želi biti posebej pameten, ali s sivo, kadar želi postati neviden) in karakterne lastnosti (kljub visoki starosti je zelo navihnan, zna čarati, vidi stvari, ki jih drugi ne morejo videti, ima poseben vid, saj vidi pod zemljo, pod morje, skozi skale, zato tudi najde zaklade, je dober po srcu oz. kot pravi Kravos: »ima veliko srce«, 2004: 23). Kravosov škrat ima tipične značilnosti mitološkega bitja,²² čeprav je iz opisov književnih prostorov jasno (zaradi tehničnih izumov, ki pripadajo sedanjosti), da je dogajalni čas postavljen večinoma v sedanjost (npr. z otroki se pogovarja o računalniških igricah, robotih-igračah ..., sreča se z najsodobnejšim orožjem, ki ga s čarovnijo spremeni v neškodljive izdelovalce sladkarij), le v dveh zgodbah je postavljen v ruralno okolje, nekam na Kras in v stekleni ter kamniti grad. V teh dveh zgodbah se tudi zapleta s pravljničnimi bitji: pomaga lepi kraljični – vili,²³ s čarovnijo spreobrne

¹⁹ Zlatorog je »bajeslovni beli gams z zlatimi rogovi, vodnik belih koz v Triglavskem pogorju.« (Bogataj 2004: 710). Kelemina navaja, da se v »Zlatorogu prikazuje starejši brat v podobi zlatorogega jelena, ki biva v zemeljskem raju. Bogove v živalskih podobah zovemo teriomorfne.« (Kelemina 1997: 16) V Kravosovi pravljici ima Zlatorog obe lastnosti hkrati: je nosilec zlatih rogov in poveljnik volkov ter njihovih družic.

²⁰ Simbolno ima križpotje veliko pomenov. Povezano je s »križanjem poti, zaradi česar je križišče nekakšen center sveta, resnično središče sveta za tistega, ki stoji na razpotju. Križišča so kraj razodetij ...« (Chevalier-Gheerbrant 1993: 278).

²¹ Glej objavo Zlatorog v drugih zgodbah, *Sodobnost*, Ljubljana 1995/12 str. 942–950; v ital. *Il tesoro dell'Auricorno*, v antologiji *Raccontami chi ero, miti e leggende dal mondo*: Fatatrac, Firenze, 2003. V pesniški zbirki *Krompir na srcu*, ki ima podnaslov *Pesmi z zlatim rogom*, je pesnik objavil tudi *Zlati rog* v bolj odrasli varianti. To svojo neobičajno izbiro je pojasnil na zavihku dela: »Odložil sem verzni videz, pozvanjanje rim in metaforo. Ne boj se, pesem, čeprav si gola! Kar se je z nama zgodilo, je le drugačno vezenje; in v metamorfeonu, hramu spremenljivih oblik, se zdaj lahko čudiva ... Kako se je lepo ljubiti s tabo, deklica – pravljica.« (Kravos 1996: na zavihku).

²² Škrat je »bajno bitje pritlikave postave s starikavim obrazom, dolgo belo brado in rdečo koničasto kapico. Po kapici ga na Goriškem imenujejo kápič.« (Kropej 2004b: 608–609).

²³ Vile so »splošno znana, vseslovanska bitja in izvirajo iz staroslovanskega verovanja /.../ med vsemi mitičnimi bitji pri Slovanih so najbolj popularne.« (Ovsec 1991: 370). Dalje Ovsec navaja, da so večinoma pozitivna bitja, čeprav pogosto pokažejo tudi svoje demonško poreklo.

zelenega Hudika,²⁴ prežene Jago Babo.²⁵ Malce pa je tudi nečimrn, npr. ko išče nekoga svojega rodu, da mu ne bi bilo dolgčas, pravi: »Nagajati in se junačiti sploh ni zanimivo, če te nihče ne občuduje.« (Kravos 2004: 38).

3.8 Podkovani zajec in modra lisica

V knjigi je zbranih sedemnajst zelo kratkih kratkih zgodb (nekatero so dolge manj kot pol strani).²⁶ Avtor na humoren način ubesedi bivanjske teme: zakaj modro-oslovje ni ravno najbolj modro, zakaj pamet vedno premaga moč, zakaj bogastvo ne prinese sreče, kaj vse teče (voda, elektrika, čas ...), zakaj je napuh škodljiv ... V knjigi je veliko besednih iger, npr. v zgodbi *Bibalon v prajajcu*, kjer se avtor poigrava s predponami, koreni in končnicami besed in jim spreminja pomen (babilon – bibalon – babolin; jelen nastane tako, da je gos nataknila svojemu možu rogove, ker je bil len: je-len; kos ima kosmato vest ...). Poanto besedil lahko strnemo v nekaj misli: danes se nam zdi smešno, kako so živeli ljudje pred 2000 leti, gotovo bo zanamcem čez 2000 let smešno, kako živimo mi, torej so postopki stvar perspektive; o svojih postopkih moramo vedno premišljevat, ker mora imeti življenje smisel; včasih koga, ki potrebuje toplino, niti ne opazimo: »Veliko je takih ljudi, daleč in blizu po svetu. Pazimo, da koga od njih mimogrede ne pohodimo!« (Kravos 2005: 29). Predvsem se kaže v delu velika strpnost, s katero avtor nagovarja tudi mladega bralca, čeprav so literarni liki personificirane živali: različnost jezikov in ras je največje bogastvo človeštva. Tenkočutno premlevanje vsakdanjosti zbudi v avtorju odprtost do vsega drugačnega, to drugačnost zna sprejeti in poskuša nagovoriti bralca, da bi ravnal enako.

3.9 Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka dol

Edina Kravosova realistična mladinska kratkoprozna zbirka vsebuje enaindvajset spominsko-doživljajskih zgodb,²⁷ ki so postavljene v čas Kravosove mladosti, torej v obdobje po koncu druge svetovne vojne (zajema približno prvih deset let avtorjevega življenja).²⁸ Leta 1999 je izdal avtor mozaični roman za odrasle *Kratki časi – Trst iz žabje perspektive*, iz katerega je izbrana in delno predelana približno

²⁴ Hudik je tudi pri Kravosu tipičen vrag, je grd, zelen, hudoben, takega ga opisujejo raziskovalci mitološkega gradiva (npr. Kropelj, Kelemina).

²⁵ Monika Kropelj omenja, da ima Jaga baba, imenovana tudi Pehtra baba, Pehtra, Ježa baba (še več imen) dvojno naravo: lahko je prijazna in lepa ali pa je voditeljica mrtvih duš, povzroča nevihte in dela sneg. (Kropelj 2004a: 409).

²⁶ *ModrOslovje pod mavrico, Zajec zvitorepec, Komar sladokusnik, Vse o jajcih, Bogastvo in sreča, Srečni mož in črna kokoš, Sveti Martin in sveti Jurij, Bibalon v prajajcu, Iz česa zraste beseda, Kaj vse teče, Jezik smeha in joka, Metulji in zelenjava, Veliko in malo, Sončni jarek, Kaj je grizlo čevlje, Napredek in nazadek, Na igriščih zgodovine.*

²⁷ *Vprašanja, Ljubezen na domačem pesku, Brez hlačk, Svet v prstu, Živali in vreme, Cirkus z muhami in komarji, Freškin, V Koromandijo, Očetovi živci in mamino srce, Na nebu zvezda, na Zemlji sestra, Velika vrtna zvezda, Zračne in vodne igre, Moške igre in češpe s hrasta, Sveti ogenj, Žena riba, Knjiga, Gospodična Amalija, sleparski pisatelj in črne kače, Umetnik, Gigi, Pohujšanje, Le vkup, le vkup, slovenska grla.*

²⁸ Kravos je v *Trstu v žepu* mestoma zavestno prestopil prag med realistično pripovedjo in (otroško, sanjsko) izmišljijo, npr. v zgodbi *Sveti ogenj*.

tretjina zgodb, ki jih je nato avtor v zbirki *Trst v žepu* namenil mladostnikom. Avtor o naslovu knjige pravi:

»Kot fantič sem imel v žepu frnikole, kamne, svinec, tri žeblje ... /.../ Vendar me je prav ta brkljarija delala pomembnega, ker sem imel te stvari rad, in ker sem jih imel rad, so bile moje. Trst je tudi moj in si ga zato vtaknem v žep: z vso neprebavljivo zgodovino in sprotno samopašno burjo, z vsemi trdosrčnimi kamni, s katerimi so obloženi trgi in palače v njem ...« (Kravos 2006a: 113).

Kravos opisuje dogodke svojega otroštva iz otroške perspektive, zato so nekatere naivne – seveda letom primerne – zelo zabavne. Skozi zgodbe podaja avtor svoje poklicne interese (npr. da bo, ko bo velik, zidar, morda pa tudi pisatelj), opisuje igrice, ki so se jih igrali (dirke s tapini, manjatapo, ko je bil manjši, je moral biti dojenček sosedovim deklicam, ki so se igrale dom, rad se je gugal, zbiral vžigalice, kuril ogenj in delal poskuse s topljenjem različnih snovi ...), strasten je njegov odnos do starejših deklic²⁹ in do slovenskih knjig. Kravos zapiše:

»Ob tem pa zgodbe v knjigi *Trst v žepu* učijo, da ne jemljite čisto vsega zares: ne samo zato, ker se tudi mi, od Sv. Ivana, radi kdaj zlažemo, ampak zato, ker je svet zabaven prav zato, ker ga lahko pogledamo z druge strani. Včasih ga je treba postaviti celo na glavo, in se mu smejati, smejati.« (Kravos 2006a: 114).

3.10 Geniji skrivaj

Realistična kratka zgodba *Geniji skrivaj*³⁰ je umeščena v delo *Geniji: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze*. Zgodba ima enake značilnosti kot avtorjeve kratke zgodbe, ki so zbrane v delu *Trst v žepu*. Glavni literarni lik in hkrati prvoosebni pripovedovalec, šestletni Marko, opazuje v času po drugi svetovni vojni someščane, v svoji šestletni pameti pa si marsikaj po svoje razlaga. Najzanimivejši ljudje v njegovi okolici se mu zdijo trije vaški posebneži, ki jih okolica ne sprejema najbolje, dečku pa se zdijo neskončno pametni in zanimivi, geniji torej: »Moško, Meto, Milko. Ej, ma tudi moje ime se začinja z M! Marko. Ma jaz bom manj čuden in bolj praktičen. In bom dolgo dolgo skrival, da sem genij.« (Kravos 2006b: 48). Tudi tej zgodbi je dodan slovarček manj znanih izrazov.

4 Sklep

Marko Kravos je izdal doslej osem samostojnih knjig za otroke in eno za mladino, sodeloval pa je tudi v antologiji za mladostnike. Njegova otroška dela imajo večinoma pravljlično formo, čeprav postopki od nje tudi namenoma odstopajo.

»Kravosove zgodbe se torej sklicujejo na pravljličnost. Napajajo se ob slovstveni zakladnici ustnega, ljudskega in s kmetstvom zaznamovanega izročila. S svojimi pravljličnimi vsebi-

²⁹ Avtor pojasnjuje, zakaj podnaslov dela *Pogled na zgodovino od popka navzdol*: »Mislim, da vsako zdravo oko rado pogleda na tiste dele človeka, kjer je ta nag, gol s svojimi nesramnimi stvarmi.« (Kravos 2006a: 113).

³⁰ Portreti treh likov (Moško, Meto in Milko) in njihove zgodbe so zajeti v delu *Kratki časi*, in sicer v črticah *Meto, Radič v postelji* in *Moško* (glej str. 189–206), a so v *Genijih skrivaj* njihove zgodbe prenovljene in prepletene.

nami pa nagovarjajo in znajo spregovoriti o sodobnem človeku, o vrednotah in vprašanjih sodobne družbe.« (Sossi 2001: 92).

Liki v Kravosovih zgodbah so pogosto mitološki, ohranjene imajo tudi mitološke značilnosti in svoje tipične funkcije. Mitološkost svojih otroških del utemeljuje avtor takole: »Raziskoval sem gibalna in arhetipske podobe, na osnovi katerih sem se v zgodnjem otroštvu oblikoval v osebek.« (Kravos 2002: 93). Kravos nadalje govori o otroškem zornem kotu, o otroškem mitskem svetu, ki je sestavljen iz petero predsokratskih prvin.³¹ Saksida poudarja, da »pravljica ni mit (tj. sveti govor vzpostavljanja in ohranjanja kozmičnega reda), saj se npr. v njej milenarizem odraža predvsem kot kolektivna želja, je dejstvo, da oboje povezuje mitotvorna zavest.« (Saksida 2005:126). Sicer pa je že Kelemina opozarjal, da »točne meje med bajko, narodno pripovedko in pravljico ni« (Kelemina 1997: 8). Kravosova otroška in mladinska besedila izpolnjujejo visoka etična načela, saj se skozi njegovo pisanje odslkavata strpnost do drugačnosti v jeziku in narodu ter razumevanje otroškega sveta:

»Očara me, kako osnovnih in usodnih pojmov, kakršni so npr. ljubezen, smrt, bolečina in strah, zdrava pamet, krivica, lepota lahko človek (piseč!) ne opisuje in opredeljuje, ampak jih vstavlja v položaje in dogodke, ki nam zlezejo pod kožo prav zato, ker so neosebni. Seveda postanejo zato univerzalni.« (Kravos 2002b: 93).

Čprav sodita mladinski deli Marka Kravosa, *Trst v žepu* in *Geniji skrivaj*, med realistična/resničnostna kratkoprozna besedila, avtor tudi v teh kratkih zgodbah upoveduje večne – mitske – resnice, ki se s svojo univerzalnostjo dotikajo slehernika.

Vzameš en lep, svež kos miru in tišine. Zajameš v pljuča zrak. Razporediš jezik, zobe in lica, ustnice. No, potem zelo prav pride pamet, če jo imaš pri roki. Tudi kar je bilo z učenjem pridobljeno, bo koristno. Še najbolj pa zaleže vesel glas. Potem iz gnezda poleti beseda: od ušesa do ušesa išče, dokler ne najde pravega gostoljubja. (Kravos 2005: 24)

Viri

Marko Kravos, 1996b: *Hudič iz kravjega jajca in druge mastne zgodbe*. Ljubljana: Sanjska knjiga.

– –, 2006b: *Geniji skrivaj*. V: *Geniji: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze*. Ljubljana: Genija.

– –, 1996a: *Ko je zemlja še rasla*. Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva založba.

– –, 1994: *Male zgodbe iz velikega življenja Bineta Brrvinca*. Ljubljana: DZS.

– –, 2005: *Podkovani zajec in modra oslica*. Revija Galeb; Čedad: Zadruga Novi Matajur.

– –, 2004: *Škrat Škrip Škrap nagaja rad*. Revija Galeb; Čedad: Zadruga Novi Matajur.

– –, 2006a: *Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka dol*. Ljubljana: DZS.

³¹ V članku *Otroštvo kot priložnost za mit* Kravos navaja: »Otroški svet sestavlja petero predsokratskih prvin: zemlja (včasih kot pesek), voda (včasih kot led), ogenj (včasih kot sonce, ki podeljuje, včasih kot sila, ki razobličuje življenje), zrak (kot veter in nebo) in noč (kot klobčič sanj, kot tema, v kateri se odvija nit časa). Otrok iz njih gradi svoj grad, sestavlja svoj mitski sistem, v katerem se počuti skladnega in pomembnega.« (Kravos 2002b: 94).

- , 1991: *Tri pravljice: ena sladka ena rahla, ena skoraj modra*. Trst: Založništvo tržaskega tiska.
- , 2001: *Začarani grad*. Maribor: Založba Obzorja.
- , 2002a: *Zlati rog*. Revija Galeb; Čedad: Zadruga Novi Matajur.

Literatura

- Silvia Blezza Picherle, 1994: Tri pravljice ... da bi z njimi poleteli v svet fantazije. V: *Otrok in knjiga* 38, 59–61.
- Janez Bogataj, 2004: *Zlatorog*. V: *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 1993: *Slovar simbolov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Dragica Haramija, 2006: Košček čustev za ta ne preveč prijazni svet: spremna beseda k antologiji. V: *Geniji: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze*. Ljubljana: Genija, 2006, 229–238.
- Dragica Haramija, 2002: Škratje – mitološka in pravljicična bitja. V: *Otrok in knjiga* 54, 117–126.
- Iztok Ilich, 2006: Marko Kravos – mali veliki razglednik. Spremna beseda in pogovor z avtorjem. V: *Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka navzdol*. Ljubljana: DZS, 101–115.
- Jakob Kelemina, 1997: *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva z mitološkim uvodom*. Bilje: Studio Ro, Založništvo Humar.
- Marjana Kobe, 2000: *Sodobna pravljica*. V: *Otrok in knjiga* 50, 6–15.
- Marko Kravos, 1996: *Krompir na srcu*. Maribor: Obzorja.
- Marko Kravos, 2002b: Otroštvo kot priložnost za mit. V: *Otrok in knjiga* 54, 92–94.
- Marko Kravos, 1994: Pisatelj o svojem delu. V: *Sodobnost* 94/12, 962–967.
- Marko Kravos, 2007: *Pogled na svoje življenje in delo zapisal ob pričujočem prispevku zapisal M. K. Rokopis (osebna korespondenca)*.
- Marko Kravos, 1995: Zlatorog v drugih zgodbah. V: *Sodobnost* 95/12, 942–950.
- Monika Kropelj, 2004a: Pehtra baba. V: *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 409.
- Monika Kropelj, 2004b: Škrat. V: *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 608–609.
- Monika Kropelj, 2004c: Vrag. V: *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 686.
- Damjan J. Ovsec, 1001: *Slovanska mitologija in verovanja*. Ljubljana: Domus.
- Jože Pogačnik, 2001: Književnost v zamejstvu in zdomstvu. V: *Slovenska književnost III*, 351–401.
- Igor Saksida, 2005: *Bralni izzivi mladinske književnosti*. Domžale, Izolit (Zbirka Zrenja/Izolit).
- Igor Saksida, 2001: Pravljica o pripovedovanju pravljič. Spremna beseda. V: *Začarani grad*. Maribor: Založba Obzorja.
- Livio Sossi, 2001: Dve noviteti zamejskega pisatelja Marka Kravosa (Kravosov Začarani grad in knjiga pravljič Ko je zemlja še rasla). V: *Otrok in knjiga* 52, 92–94.
- Marija Stanonik, 1999: *Slovenska slovstvena folklor*. Ljubljana: DZS.
- Zmago Šmitek, 2004: *Mitološko izročilo Slovencev: Svetinje preteklosti*. Ljubljana: Študentska založba (Knjižna zbirka Posebne izdaje).